

APLIKOVANÁ LINGVISTIKA: PŘEKONANÝ KONCEPT NEBO NAOPAK PEVNĚ UKOTVENÁ DISCIPLÍNA?

Eva Skopečková*

Abstract: *“In fact, the field of AL has been plagued by self-doubt, identity crisis, and fear of fragmentation since very early on in its history.”[†] Nevertheless, despite that applied linguistics seems to be a very productive field and the term has been widely used in many contexts, particularly in terms of foreign language learning. Where are then the origins of the whole concept and what might lie at the root of the aforementioned self-doubt, identity crisis or fear of fragmentation. What sort of relation does applied linguistics have to its mother field, i.e. linguistics, or, regarding language learning, to the didactics of foreign language learning? Is there any sort of hierarchy, correlation or perhaps rivalry? The present study aims to discuss these and other related issues. We will focus on the gradual definition of the concept of applied linguistics, the mutual relation of the individual related disciplines as well as possible drawbacks and controversies of this process to be finally able to answer our initial question, i.e. is applied linguistics as an academic field of study securely anchored or has it become too unstable and wobbly.*

Key words: *applied linguistics, language learning, didactics of foreign language learning, academic enquiry, linguistics.*

*PhDr. Eva Skopečková, Ph.D., Katedra anglického jazyka a literatury, Fakulta filozofická, Západočeská univerzita v Plzni, skopecko@kaj.zcu.cz.

[†]Seidlhofer 2011, 269.

„Osvojování jazyka je jedním z nejpůsobivějších a nejvíce fascinujících aspektů lidského vývoje. [...] Učení se jazyku je skutečně úžasný výkon, který po celé generace přitahuje pozornost lingvistů a psychologů.“¹

1. ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Rozhodneme-li se, ať už z jakéhokoliv důvodu, zabývat se *jazykem*, tedy tím jednoznačně unikátním a všestranným nástrojem, který nás každodenně spojuje s okolním světem, otevře se před námi skutečně široké pole možností, jak toto téma nahlížet a jak k němu přistupovat. Přestože si toho často sami ani nejsme vědomi, jazyk lze bezesporu vnímat jako samotné „*jádro lidského života*“.² S jazykem a jeho různými podobami se setkáváme prakticky neustále. Ovlivňuje nás, s jeho pomocí se dorozumíváme, formulujeme svá přání a potřeby, reagujeme na naše okolí, stáváme se jeho součástí. Jazyk tak nevyhnutelně vždy přitahoval a stále přitahuje pozornost vědecké i laické veřejnosti, a není tedy divu, že každý jednotlivý segment tak mnohovrstevnatého fenoménu je často zkoumán z mnoha různých úhlů.

Pokud se do problematiky jazyka ponoříme hlouběji, zjistíme, že určité aspekty zkoumané reality jsou mnohdy spojovány hned s několika vědeckými obory. Tyto obory se často vyvíjely paralelně, navzájem se obohacovaly a prolínaly či naopak jeden obor poskytl druhému potřebný impuls pro samotný vznik. Některé obory pak postupem času také zanikly, aby své místo uvolnily jiným, novým disciplínám či se případně zcela transformovaly. Některé koncepce jako by však, navzdory vývoji, který na svém poli bezpochyby zaznamenaly, byly nuceny o svou pozici stále bojovat a své postavení jakožto plnohodnotné vědecké disciplíny opakovaně ospravedlňovat.

Zdá se, že právě takto může být dnes vnímána také koncepce aplikované lingvistiky, tedy disciplíny, jež od svých počátků do dnešního dne urazila skutečně dlouhou cestu. Přesto však jakoby jí stále chyběl onen *dostatek sebedůvěry* typický pro jiné obory. Cílem a bezpochyby ambicí aplikované lingvistiky je být považována za akademickou disciplínu, která se snaží najít ideální „*propojení mezi vědomostmi o jazyce a jejich využívání v reálném světě*“.³ Pojem *využívání jazyka v reálném světě* je však sám o sobě velice široký, sahající v současné době od oblasti překladu a tlumočení přes psycholingvistiku, forenzní lingvistiku až po výuku cizích jazyků. Je evidentní, že každý pokus o stanovení nějakých jednotících kritérií a principů, a tudíž definování jednotné koncepce musí být u tak rozsáhlého a tak vysoce interdisciplinárního záběru témat více než nelehký úkol. Jaká je tedy současná pozice aplikované lingvistiky jakožto vědecké disciplíny? Je opravdu natolik rozkolísána, že ji lze považovat za již překonaný či snad nefunkční koncept, který má nejvyšší čas být definitivně „*odpojen od přístrojů*“,⁴ nebo je naopak možné aplikovanou lingvistiku stále vnímat jako pevně ukotvenou a potřebnou vědeckou disciplínu?

¹Lightbown a Spada 2006, 1.

²Cook 2003, 3.

³Cook 2003, 5.

⁴Cook 2015, 425.

2. APLIKOVANÁ LINGVISTIKA VČERA A DNES

Vznik a vývoj lingvistiky aplikované, jak napovídá její název, je na jedné straně nevyhnutelně ovlivněn vývojem lingvistiky obecné.⁵ Lze dokonce konstatovat, že počátky a postupné proměny této disciplíny jako by v mnoha ohledech sledovaly obdobnou cestu, tj. stěžejní momenty od dominantního vlivu strukturalismu přes transformačně-generativní pojetí až po pragmaticky a kognitivně orientovaný přístup nacházíme, samozřejmě v různé míře, u obou disciplín: „*Lingvistika a výuka cizích jazyků*^[6] [...] se v průběhu minulých sta či více let ubíraly podobnou cestou, jedna jako by byla stínem té druhé.“⁷ Na straně druhé však postupné utváření aplikované lingvistiky coby samostatné disciplíny zrcadlí měnící se potřeby společnosti v souvislosti s využíváním jazyka a s tím související vliv mnoha dalších disciplín a odvětví. Samotný název, tj. lingvistika aplikovaná, odkazuje na její prvotní „převědecké“ směřování, tedy „aby pomáhala řešit praktické problémy spjaté s jazykem a jeho užíváním“.⁸ U tohoto ryze praktického zaměření aplikovaná lingvistika samozřejmě nezůstala a postupem času se její záběr rozšiřoval až do dnešní vysoce komplexní a heterogenní podoby. Název aplikovaná lingvistika však již zůstal. Možná i zde, tedy u tohoto poněkud nešťastného pojmenování,⁹ můžeme hledat příčiny dnešního problematického postavení této disciplíny.

Z hlediska vývoje aplikované lingvistiky byl pro vznik samostatného vědeckého oboru paradoxně zásadní příchod druhé světové války a s tím spojená potřeba efektivní výuky cizího jazyka určené pro vojenský a další personál. Aplikovaná lingvistika tak doslova vytvořila určité praktické přemostění mezi teorií (zejména lingvistikou) a reálnou situací spojenou s výukou cizího jazyka. Logicky pak aplikovaná lingvistika byla ve svém počátku (ovšem mnohdy i nadále) spojena zejména s problematikou výuky a učení se cizímu jazyku.

V následujících letech pak dochází k postupnému etablování aplikované lingvistiky jakožto vědecké disciplíny. Za stěžejní zde lze považovat zejména založení Ústavu anglického jazyka na Michiganské univerzitě ve Spojených státech v roce 1941, kde byl také od roku 1948 vydáván první odborný časopis, který se k pojmu aplikovaná lingvistika (jako první na světě) hlásí již svým názvem, tj. *Language Learning: A Quarterly Journal of Applied Linguistics*. Avšak pod uvedeným pojmem je v této době myšlena skutečně pouze „aplikace lingvistiky“.¹⁰ Zakladatelem Ústavu byl významný americký lingvista a proponent amerického strukturalismu

⁵Zde přijmeme schéma vnitřního členění lingvistiky na dvě hlavní větve, tj. aplikovanou a teoretickou lingvistiku, a pro jednoduchost budeme užívat alternativní název lingvistika obecná jakožto „teoretická lingvistika zaměřená na studium obecných principů jazyka vůbec“ (Čermák 1997, 128).

⁶V originále „*language teaching*“ autor přeložil jako výuka cizích jazyků s ohledem na kontext a v souvislosti s prvotní orientací aplikované lingvistiky na výuku cizích jazyků.

⁷Cook 2003, 56.

⁸Šebesta 2016, 9.

⁹Mauranen 2015, 489.

¹⁰Davies 1999, 4.

Charles C. Fries.¹¹ Později zde působil také jeho žák, Robert Lado.¹² Dalším významným centrem ve Státech byl bezpochyby *Center for Applied Linguistics* ve Washingtonu D.C., který v roce 1959 zakládá Charlese Ferguson,¹³ opět významný lingvista a jeden ze zakladatelů sociolingvistiky. Myšlenka aplikované lingvistiky se postupně šíří dál i mimo Spojené státy. V evropském měřítku bylo významné zejména založení *School of Applied Linguistics* v roce 1956 na univerzitě v Edinburghu pod vedením známého fonetika Ian Catforda.¹⁴

Tento stručný výčet charakterizující počátky disciplíny bezesporu dokládá jednoznačné propojení mezi aplikovanou lingvistikou a lingvistikou obecnou. Avšak již na tomto místě je vhodné zmínit, že by bylo poněkud zavádějící přisuzovat obecné lingvistice v této souvislosti zcela dominantní úlohu a vidět vztah obou disciplín jako pouze jednostranný a pro aplikovanou lingvistiku také poněkud submisivní. Koneckonců, o skutečné podobě tohoto vztahu se navzdory evidentním faktům a přesahům obou disciplín stále vede určitá diskuse. V oblasti aplikované lingvistiky pak dokonce existují teoretici, kteří významnost lingvistiky a její konkrétní dosah pro jednotlivá odvětví aplikované lingvistiky hlasitě zpochybňují¹⁵ a jednoznačné zdůrazňování důležitosti lingvistiky v tomto ohledu pokládají do jisté míry za „kontroverzní“.¹⁶ Jiní naopak chápou lingvistiku jako jednoduše *mateřskou* disciplínu pro lingvistiku aplikovanou¹⁷ a úzké spojení obou disciplín vidí jako důležitý moment.¹⁸ Řekněme tedy, že už v této fázi je patrná zcela přirozená a logická blízkost těchto disciplín.

V 60. letech 20. století pak na poli aplikované lingvistiky dochází k postupnému rozšíření původního úzkého vymezení. K problematice výuky cizích jazyků se nejprve přidává automatický překlad, následně dochází k další diverzifikaci a obohacení o další témata. Tím ovšem vyvstává otázka, zda by aplikovaná lingvistika jakožto disciplína schopná již vlastního pohledu na problematiku jazyka nemohla zkoumat teoreticky a empiricky i jiné oblasti než jen výuku cizího jazyka.¹⁹ Henry Widdowson v 80. a Christopher Brumfit v 90. letech 20. století volají po redefinici aplikované lingvistiky.²⁰ Ve snaze o skutečné osamostatnění nové disciplíny, která by už nebyla vnímána jako pouhý epigon jiných oborů či fungovala na bázi jakéhosi mechanického převodu informací mezi lingvistikou, pedagogikou apod., tak postupně dochází k rozšíření jejího rámce a změně pohledu na její pole působnosti,

¹¹Zde je vhodné zmínit, že Charles C. Fries (1887–1967) patřil do generace tak významných lingvistů, jako byli Leonard Bloomfield (1887–1949), J. R. Firth (1890–1960), Louis Hjelmslev (1899–1965), Roman Jakobson (1896–1980), Daniel Jones (1881–1967) nebo Edward Sapir (1884–1939) (Fries 2010).

¹²Michiganská univerzita je spojena také se jménem Friesova žáka Roberta Lada (1915–1995), tj. jednoho ze zakladatelů moderní kontrastivní lingvistiky, nebo s orální (audiolingvální) metodou výuky cizích jazyků.

¹³Charles A. Ferguson (1921–1998) je mimo jiné také autorem dodnes používaného testu TOEFL (Test of English as a Foreign Language).

¹⁴Ian Catford (1917–2009).

¹⁵Srov. Cook 2015.

¹⁶Seidelhofer 2003, 271.

¹⁷Srov. Shuy 2015.

¹⁸Srov. Kramsch 2015.

¹⁹Cook 2015, 426.

²⁰Henry Widdowson (28. května 1935) je celosvětově uznávaný autor v oblasti aplikované lingvistiky a výuky jazyků. Christopher Brumfit (1940–2006) byl mimo jiné jedním z tvůrců komunikativního přístupu k výuce jazyků.

ale také na její status. Aplikovaná lingvistika má „sloužit jako určité místo interdisciplinární syntézy, kde jsou teorie s vlastní integritou vytvářené v úzké spolupráci s uživateli jazyka a profesionály v této oblasti“.²¹ Tuto snahu velmi pěkně ilustruje také definice aplikované lingvistiky uváděná jedním z významných odborných časopisů v této oblasti:²² „Aplikovaná lingvistika je vnímána nejen jako vztah mezi teorií a praxí, ale také jako studium jazyka a problémů souvisejících s jazykem ve specifických situacích, ve kterých lidé používají a učí se jazyky.“

Díky tomuto daleko širšímu (ovšem i poněkud otevřenému) vymezení se koncem 20. století z aplikované lingvistiky stává obor s vlastní vědeckou ambicí a v první řadě skutečně velkorysým záběrem témat a oblastí. Jak ukazuje výše uvedená aktuálně užívaná definice, přetrvává toto pojetí dodnes. Dokladem a zajímavým srovnáním tohoto bezpochyby bohatého rozvětvení aplikované lingvistiky, jímž prošla od poloviny 20. století do dnešní doby, mohou být oficiálně deklarované programové oblasti z prvního mezinárodního oborového kongresu pořádaného Mezinárodní asociací aplikované lingvistiky AILA²³ v roce 1964. Těmito programovými tématy aplikované lingvistiky byly dvě oblasti, tj. výuka cizích jazyků a automatický překlad. A pro srovnání přehled odborných zaměření této asociace dnes:²⁴

„problematika vyučování, učení se jazyku a otázka osvojování (si) jazyka (prvního, druhého) u dětí a dospělých

analýza chyb a kontrastivní lingvistika

hodnocení a testování při výuce cizího jazyka

učebnice a další materiály pro výuku cizího jazyka

technologie ve výuce jazyka

teorie a praxe výuky cizího jazyka

užívání odborného jazyka a jeho výuka

analýza diskurzu

bilingvismus a problémy jazykové přípravy přistěhovalců

překlad a tlumočení

²¹Pro zajímavost, v souvislosti s tímto pojetím AL hovoří Rampton o *Widdowson-Brumfit view* nebo *Widdowson/Brumfit stance on AL*, tj. doslova o Widdowsonově-Brumfitově pohledu na AL (Rampton 1997, 3). Avšak sám Christopher Brumfit toto spojování s přístupem Henryho Widdowsona odmítá s tím, že snad existuje určitá podobnost v jejich pojetí, ale „*Widdowson je mnohem více orientovaný na lingvistiku než já*“ (Brumfit 1997, 88).

²²Jedná se o vysoce impaktovaný časopis *Applied Linguistics*, tj. nesoucí stejný název, vydávaný od roku 1980 (*Applied linguistics*, <https://academic.oup.com/applij/pages/About>, 14. 3. 2017).

²³AILA je akronymem pro *Association Internationale de Linguistique Appliquée* založené v roce 1964 ve Francii jako mezinárodní organizaci zastřešující národní a regionální asociace aplikované lingvistiky (*Association Internationale de Linguistique Appliquée*, <http://www.aila.info/en/about.html>, 23. 3. 2017). Mezi tyto národní a regionální asociace aplikované lingvistiky patří například britská *Association of Applied linguistics* (od roku 1967), německá *Gesellschaft für angewandte Linguistik* (od roku 1968) nebo (překvapivě) o mnoho let později založená americká *American Association for Applied Linguistics* (od roku 1997) atd.

²⁴Překlad a případné dovysvětlení jednotlivých oblastí AL s ohledem na terminologii užívanou v češtině (Seidelhofer 2003, 269–270).

jazyk a vzdělávání ve vícejazyčném prostředí

jazyk a ekologie

forenzní lingvistika

jazyk a genderová problematika

jazyk a media

jazykový kontakt a jazyková změna

odborný jazyk (pro určitou oblast, se speciální terminologií^[25])

jazykové plánování a jazyková politika

autonomie žáka/studenta ve výuce jazyka

terminologie a lexikografie

problematika gramotnosti

vyučování mateřskému jazyku

psycholingvistika

rétorika a stylistika

znaková řeč“

Z této dlouhé řady témat je na první pohled patrné, jak pestrá je v současné době oblast aplikované lingvistiky. Pro větší přehlednost lze v tomto dlouhém výčtu rozlišit několik hlavních tematických zaměření. Jedním z nich bude samozřejmě doména obsahující vše, co se týká *jazyka a vzdělávání*, tj. vlastně počáteční orientace aplikované lingvistiky, dodnes velmi podstatná a úspěšně se rozvíjející. Do této kategorie bývá zařazována problematika vyučování, učení se jazyku a otázka osvojování prvního, mateřského jazyka a následně také jazyka druhého, tj. cizího se všemi aspekty s tím souvisejícími, jako například hodnocení, analýza chyb, nové technologie ve výuce, učebnice atd., až k po oblast studia poruch řeči, tj. klinickou lingvistiku.²⁶

Dalším větším tematickým celkem, který bychom zde mohli rozlišit, je podle Cooka vztah *jazyka a profesně právní sféry*.²⁷ Sem bychom jednoznačně mohli zařadit forenzní lingvistiku, tedy relativně mladý obor na pomezí jazykovědy a právních věd, zejména kriminalistiky a soudnictví.²⁸ Do profesně právní sféry spadá také velice široká a poněkud ožehavá otázka jazykového plánování a jazykové politiky, tj. rozhodování o oficiálním statusu jazyků jakožto jazyků úředních v dané zemi, o možnosti být v daném jazyce vzděláván apod. Cook do této oblasti zařazuje také tzv. *workplace communication*, tedy vlastně problematiku používání jazyka

²⁵ LSP – language for special purposes, viz oficiální překlad (Průcha 2005, 39).

²⁶ Termín klinická lingvistika odvozen od pojetí lingvistiky jako „*aplikované vědy pro potřeby klinické praxe*“ (Lehečková 1984).

²⁷ Cook 2003, 7.

²⁸ Forenzní lingvistika se zabývá hledáním a zkoumáním jazykových důkazů pro „*identifikaci a verifikaci osob na základě jejich jazykového chování*“, ale také „*zkoumáním veškerých (psaných i mluvených) právních textů z hlediska jejich přesnosti, srozumitelnosti a jednoznačnosti při interpretaci* [...]“. Za průkopníky oboru jsou považováni profesoři lingvistiky Sven Benson z Göteborgu, Michael Honey z Birminghamu, Hannes Kniffka z Bonnu a jejich spolupracovníci (Svobodová 1997).

z hlediska uplatňování a budování mocenských vztahů v rámci určité organizace, uzavřené komunity apod.

Do poslední kategorie bychom pak mohli zařadit zbývající témata, jež různým způsobem nahlízejí a zpracovávají otázku *používání jazyka v různých specifických situacích (kontextech)*. Jednoznačně sem tedy patří překlad a tlumočení, lexikografie, ale také analýza diskurzu nebo rétorika a stylistika a mnoho dalších (srov. seznam zaměření AILA výše). Jedná se tedy o pestré škálu disciplín či oblastí, které mnohdy vystupují zcela samostatně a (často vědomě) nezávisle na aplikované lingvistice.

3. APLIKOVANÁ LINGVISTIKA – KONTROVERZE A VÝZVY OBORU

Podíváme-li se nyní nazpátek, abychom znovu sledovali celý jistě pozoruhodný vývoj aplikované lingvistiky až do její současné podoby samostatné vědecké disciplíny, nelze se ubránit otázce, proč by právě koncept aplikované lingvistiky a její pole měly být „*sužovány nedostatkem sebedůvěry, krizí identity a obavou z roztržitosti*“.²⁹ Možná právě tento zajímavý vývoj a až dramatický nárůst témat původně úzce zaměřené disciplíny v sobě může nést některé odpovědi, a vytvářet tak paradoxně i jeden ze zdrojů oné *nejistoty* nebo spíš jednu ze stále nenaplněných výzev aplikované lingvistiky.

Na jedné straně je zde tedy neoddiskutovatelný rozvoj aplikované lingvistiky jakožto vědecké disciplíny. Na druhé straně je však také evidentní velká různorodost zkoumaných oblastí a skutečně interdisciplinární charakter oboru. Takové zadání s sebou ovšem kromě velké plurality a pestrosti přináší i mnohá úskalí jako jsou například: ona otázka roztržitosti, nekoherentnost v přístupu k dané problematice a potíže se stanovením skutečně jednotné koncepce a metodologie, která by byla přijatelná pro všechny zahrnuté oblasti oboru.

„*Taková diverzifikace se v zásadě zdá být dobrým nápadem. Teoretické bádání by mělo přispívat k pochopení jakékoli oblasti týkající se skutečného využívání jazyka, ve skutečnosti ale rozmanitost s sebou přináší rozdílnost, což znesnadňuje udržení jakékoli smysluplné jednoty dané disciplíny.*“³⁰

Cook v této souvislosti hovoří dokonce o neslučitelnosti některých hlavních myšlenkových proudů v rámci současné aplikované lingvistiky, kde jsou podle něj vedle sebe postaveny směry odlišné nejen metodologicky a tematicky, ale také pokud jde o „*základní gnozeologii a zásadní představy o povaze jazyka*“.³¹ Za „*nepřeklenutelný*“ považuje v podstatě hlavně rozpor mezi strukturalistickými,

²⁹Seidlhofer 2011, 269.

³⁰Cook 2015, 427.

³¹Cook takto v rámci AL rozlišuje v podstatě tři hlavní přístupy: typ A vnímající jazyk jako jakýsi modulový kognitivní systém gramatiky, lexiky a fonologie, předmětem zkoumání je zde, jak je tento systém osvojován v rámci vyučování, tj. pracují s pozorováním, experimentem ve třídě atd. bez přesahu do sociálních či politických kontextů (např. problematika vyučování, učení se jazyku a osvojování si jazyka atd.); typ B chápe jazyk spíše než jako kognitivní systém jako způsob osvědčeného chování, který je možné analyzovat, měřit, statisticky zpracovávat atd. pomocí počítače zpracovávajícího velké množství korpusu apod. (např. korpusová lingvistika); typ C studuje jazyk více hermeneuticky, méně kvantitativně, jejich zjištění jsou spíše tentativní a lokální povahy (např. lingvistická etnografie) – přičemž typ A a B mají více přesahů, zejména v podobě kvantitativně orientované metodologie (Cook 2015, 429).

racionalistky orientovanými přístupy k vědění preferujícími jasné kategorie, taxonomie a přehledy a naopak přístupy post-moderními, post-strukturalistickými, které toto vše odmítají.³² Podobné, byť méně vyhraněné stanovisko lze najít i u dalších teoretiků, přičemž samozřejmě volají spíše po kombinaci těchto dvou přístupů a za přínosnou považují snahu nacházet přesahy u jednotlivých disciplín, než se snažit je striktně oddělovat.³³ Tento vnitřní nesoulad však nevyhnutelně vede k určité izolaci jednotlivých odvětví aplikované lingvistiky, a nutně tak přispívá k fragmentaci celé koncepce.

Rozmanitost témat aplikované lingvistiky však jednoznačně pramení z celkového pojetí oboru, tj. aplikovaná lingvistika jako *propojení mezi věděním o jazyce a jeho využívání v reálném světě*, což je skutečně široké pole působnosti. Aplikovaná lingvistika se tak v duchu své vlastní definice, v rámci všech svých témat a oblastí, neustále pohybuje mezi teorií a praxí. Právě tato oscilace mezi popsány dvěma kontexty, toto „*napětí mezi teorií a praxí*“³⁴ je podle mnohých odborníků dalším úskalím či, řekněme, důvodem komplikovaného statusu aplikované lingvistiky. Do značné míry hraniční povaha celého oboru mnohdy vzbuzuje pochybnosti o tom, kam vlastně aplikovanou lingvistiku se všemi jejími tématy zařadit. Mnoho otázek a diskusí je stále vedeno na téma, jakou úlohu vlastně hraje teorie v rámci aplikované lingvistiky.³⁵ Opakovaně je pak jako problematické zmiňováno ono nevyhnutelné propojení s praxí, a to zejména v souvislosti se vzděláváním, což, bohužel, vytváří dojem určitého nízkého statusu celé disciplíny.³⁶ Je podivující, že právě toto spojení může mít – navzdory významu, který vzdělávání v lidském životě má a který mu také běžně přisuzujeme – na status aplikované lingvistiky negativní dopad (viz níže).

Jedním z konkrétních kroků, jež je v tomto ohledu tedy potřeba udělat a který se zde bezprostředně nabízí, je právě větší propojení mezi teorií a praxí. To znamená začít toto napětí či oscilaci mezi teorií a praxí vnímat spíše jako pozitivum a pokusit se o (znovu)navázání užší spolupráce mezi teoretiky a lidmi působícími v praxi. Shuy doslova vyzývá aplikované lingvisty, aby „*teoretickým lingvistům názorně ukázali, že aplikace jejich teorií na věci v reálném světě jim může pomoci tyto teorie otestovat a dále je rozvíjet*“.³⁷ Ovšem vztah mezi teorií a praxí tu samozřejmě není chápán jednostranně. Jedná se o vzájemný a oboustranně prospěšný vztah: „*Teorie potřebuje aplikaci, stejně tak jako aplikace potřebuje teorii*“.³⁸ Aplikovaná lingvistika nabízí v tomto ohledu skutečně velké možnosti. Každá z oblastí, kde je využíván jazyk, nabízí prostor pro aplikaci, ověřování a další rozvoj.

Dalším nutným krokem je pak také přestat vnímat tuto velice pestrou oblast pouze jako disciplínu primárně orientovanou na vzdělávání – byť jí to na jejím významu nijak neubírá. Na druhou stranu je potřeba uvědomit si, co vše tento obor dnes vlastně zahrnuje a jak pestrou škálu teorií, nástrojů a různých prostorů

³² Cook 2015, 429.

³³ „*Zásadní rozdíl není mezi lingvistickými a nelingvistickými disciplínami, ale mezi strukturalistickými a post-strukturalistickými paradigmaty [...]*“ (Mauranen 2015, 490).

³⁴ Mauranen 2015, 490.

³⁵ McNamara 2015.

³⁶ Rampton 1997; Mauranen 2015; McNamara 2015; Shuy 2015.

³⁷ Shuy 2015, 437.

³⁸ Shuy 2015, 437.

pro aplikaci může poskytnout. Skutečně fungující propojení mezi teorií a praxí a chápání aplikované lingvistiky v celé její šíři může být rozhodně jednou z cest.

Pokud jde o kontroverze a výzvy oboru, je v neposlední řadě potřeba zamyslet se také nad vztahem aplikované lingvistiky k již zmiňované oblasti vzdělávání. Otázka jazyka a vzdělávání, konkrétně tedy problematika výuky cizího jazyka, stála vlastně u zrodu celé disciplíny a dodnes představuje její dominantní a velice produktivní složku. Ať už budeme k tomuto spojení, tj. aplikované lingvistiky a výuky cizího jazyka, přistupovat jakkoli rezervovaně,³⁹ nelze opominout jeden prostý fakt. Právě oblast vzdělávání bývá bohužel mnohdy jakýmsi *obětním beránkem* veřejného mínění, jenž se tak často, byť nezaslouženě, dostává do centra pozornosti v souvislosti s různými negativními fenomény ve společnosti. Zároveň opakovaně dochází ve spojitosti se vzděláváním k určité bagatelizaci potřeby teorie a vědeckého bádání, a tudíž je jakékoli disciplíně vztahující se nějakými způsoby ke vzdělávání upíráno její oprávněné postavení na akademickém poli či jinak ohrožován její status coby vědecké disciplíny. V souvislosti s výukou jazyků je tento postoj snad nejmarkantnější. Učení se cizímu jazyku, především pak schopnost naučit někoho jiného cizí jazyk je totiž obecně nazírána spíše jako určitá forma *umění*,⁴⁰ případně otázka (ná)cviku, což je postoj stavící každou takovou činnost nutně mimo exaktní vědecké kategorie. Přesto, s ohledem na význam, jaký znalost cizích jazyků v dnešní společnosti má, není, doufejme, tento stav konečný. Nicméně zvyšování tohoto statusu a změna postoje akademické i laické veřejnosti vůči oblasti vzdělávání, zejména ve spojitosti s výukou cizích jazyků, je bezpochyby jednou z největších výzev stojících nejen před aplikovanou lingvistikou.

Problematika vztahu aplikované lingvistiky a výuky cizího jazyka však přináší ještě další úskalí či spíše kontroverzní moment, který nelze nezmínit. Navzdory dlouhé historii a neoddiskutovatelnému propojení obou oblastí, tj. zjevná vzájemná souvislost mezi výukou jazyka a jazykovědou, bezvýhradné spojování aplikované lingvistiky a výuky cizího jazyka vzbuzuje určitou diskusi a z hlediska komplexnosti celého procesu vyučování a učení se, do kterého musí nutně promlouvat i řada dalších disciplín, i sérii otázek. Jaký je tedy vlastně vztah aplikované lingvistiky k další disciplíně zabývající se výukou cizích jazyků, tedy k didaktice cizích jazyků? Jedná se o tentýž obor nebo snad o přesah dvou disciplín s obdobným polem působnosti? Je skutečně možné vnímat výuku cizích jazyků pouze pod prizmatem aplikované lingvistiky či nikoli?

4. APLIKOVANÁ LINGVISTIKA A DIDAKTIKA CIZÍCH JAZYKŮ

Také didaktika cizích jazyků neměla a ani v současné době nemá své postavení mezi ostatními vědeckými disciplínami zcela jednoduché. Existují dokonce spory o tom, jestli lze didaktiku cizích jazyků vůbec považovat za „vědu a kdy se kon-

³⁹Toto spojení, tj. vnímání aplikované lingvistiky v podstatě jako didaktiky cizích jazyků, je typické zejména v anglosaském prostředí, kde je vlastně otázka cizojazyčného vyučování a učení řešena téměř výhradně pod hlavičkou aplikované lingvistiky. Problematikou se budeme podrobně zabývat v samostatné kapitole věnované vztahu aplikované lingvistiky a didaktiky cizích jazyků, viz 4.

⁴⁰Choděra 2006, 11.

stituovala“.⁴¹ Takové dohady je ovšem nutné důrazně odmítnout. Za jednoho z průkopníků disciplíny lze nakonec považovat již J. A. Komenského a jeho dílo *Linguarum methodus novissima* (Nejnovější metoda jazyků) je pak možné pokládat za „*první soustavnou teorii výuky cizích jazyků, didaktiku cizích jazyků*“.⁴² Jak jsme naznačili výše, také didaktika cizích jazyků jakožto disciplína zabývající se výukou cizích jazyků je často chápána v úzce praktické rovině jako určitý soubor rad a osvědčených tipů, jak učit cizí jazyk, tj. pouze jako „*určitá metodika*“,⁴³ nebo jednoduše jako ona forma *umění*.

Nelze popřít, že učení se cizímu jazyku, a zejména pak ono kýžené osvojení si tohoto jazyka, je také otázkou *dovednosti* a že úspěšnost tohoto procesu je podmíněna také použitím vhodných technik a postupů vycházejících z dlouholetých zkušeností z výuky. Nicméně didaktika cizích jazyků za tímto účelem zcela fundovaně a vědomě využívá poznatků a metodologie různých vědních oborů s touto činností souvisejících, přičemž pak „*fakta společná pro vyučování všem cizím jazykům*“⁴⁴ analyzuje a zkoumá na odpovídající vědecké úrovni. Tradičně bývají v této souvislosti za základní styčné vědy didaktiky cizích jazyků považovány „*lingvistika, psychologie a pedagogika, na něž navazují další disciplíny*“.⁴⁵ Tento výčet či spíše pojetí systému styčných, lépe řečeno pomocných, věd didaktiky cizích jazyků však není tak docela přesné. Bezpochyby podrobnější představu poskytuje Choděruv „*sled pomocných disciplín*“,⁴⁶ kde hned první sled vytváří samotná filosofie a její součástí jako logika apod. jakožto „*základ každé vědní aktivity*“,⁴⁷ druhý pak představují v podstatě ony tři základní disciplíny reflektující tři stěžejní faktory výuky cizích jazyků, tj. učení se cizímu jazyku čerpající z obecného jazykozpytu (tj. lingvistiky v obecné podobě), žák jako faktor zkoumaný obecnou psychologií a také učitel spadající pod doménu obecné didaktiky⁴⁸ a nakonec sled třetí tvořený disciplínami navazujícími na předchozí tři základní disciplíny z druhého sledu, tj. např. textová lingvistika, pragmatika, oborové lingvistiky, sociologie, pedagogická psychologie, neurofyziologie, teorie literatury, statistika a mnoho dalších. Hovoříme-li tedy o didaktice cizích jazyků, je potřeba uvědomit si tuto širokou základnu jejích pomocných disciplín a vnímat ji jako vysoce komplexní disciplínu multidisciplinární povahy. Bohužel právě tato komplexnost didaktiky cizích jazyků pramenící z komplexnosti jejího předmětu zkoumání, tj. výuka-učení se cizímu jazyku, může být příčinou onoho neporozumění tomuto oboru či poněkud přezíravého postoje ostatních, řekněme tradičně uznávaných, akademických disciplín. Didaktika cizích jazyků má však bezpochyby plný nárok na status plnohodnotné vědní disciplíny.

⁴¹ Choděra 2006, 11.

⁴² Choděra 2006, 11.

⁴³ Píšová 2001, 142.

⁴⁴ Hendrich 1988, 20.

⁴⁵ Hendrich 1988, 21.

⁴⁶ Choděra 2006, 31–36.

⁴⁷ Choděra 2006, 31.

⁴⁸ Pro vysvětlení proč je na tomto místě obecná didaktika a nikoli pedagogika jako např. u Hendrichova pojetí (srov. Hendrich 1988): vhodnějším protějškem didaktiky cizích jazyků je spíše obecná didaktika jakožto její pomocná disciplína. Pedagogiku můžeme v systému pedagogických věd chápat jako vědu o úroveň výš, tj. pedagogika se dělí na „*obecnou a různé dílčí pedagogiky, pak takovou dílčí pedagogikou je i didaktika. Ta se opět dělí na obecnou a různé dílčí didaktiky, k nimž patří i didaktika cizích jazyků*“ (Choděra 2006, 32).

Nakonec jedná se o disciplínu vykazující k tomu všechny potřebné znaky, jako jsou: „*institucionální a informační báze, existence oborové komunity, národní a mezinárodní komunikace, kontakty a společné aktivity oborové komunity včetně vědecké výchovy doktorandů, historie atd.*“⁴⁹

Jaký je tedy vztah didaktiky cizích jazyků a aplikované lingvistiky? Na první pohled by se mohlo zdát, že se jedná o v podstatě synonymní termíny pro obor zkoumající konkrétní oblast, tj. výuku cizích jazyků. Lakonicky řečeno se didaktika cizích jazyků, stejně jako aplikovaná lingvistika v dané oblasti, „*zabývá tím, jak cizímu jazyku co nejlépe naučit*“.⁵⁰ Avšak toto zdání může být poněkud matoucí a navzdory podobnostem nelze termíny didaktika cizích jazyků a aplikovaná lingvistika směšovat. V první řadě je nutné si uvědomit, že didaktika cizích jazyků je ve své podstatě disciplína pedagogická, tj. „*pedagogické znaky v ní převažují*“.⁵¹ Ze systémového hlediska pak bývá většinou řazena mezi oborové, případně předmětové, didaktiky.⁵² Zatímco aplikovaná lingvistika se všemi svými tématy představuje, vedle teoretické lingvistiky, jednu z hlavních větví lingvistiky.⁵³ Navíc, pokud se na jednotlivé oblasti spadající pod široký jmenovatel aplikované lingvistiky podíváme podrobněji, zjistíme, že její jednotlivé „*aplikace*“⁵⁴ vlastně oblast lingvistiky neopouštějí. Zamyslíme-li se tedy nad jakýmsi průnikem nebo styčným bodem těchto dvou disciplín, pak musíme na jednu stranu uznat, že didaktika cizích jazyků je a také musí být vzhledem ke svému předmětu zkoumání do jisté míry „*aplikací lingvistiky*“,⁵⁵ ovšem na druhou stranu zůstává komplexní pedagogickou disciplínou, která ke zkoumání konkrétních problémů výuky cizích jazyků přistupuje v celé šíři a dovede reflektovat rozličné související aspekty dané problematiky přesahující rámec lingvistiky.

Celkově tedy můžeme konstatovat, že navzdory významu, který lingvistika v rámci výuky cizích jazyků sehrává, je skutečně nutné zde vnímat určitou rozdílnost. Rozdílnost mezi pojetím výuky cizích jazyků čistě v duchu aplikované lingvistiky, kde je vztah didaktického aspektu zkoumajícího výuku cizích jazyků a lingvistiky přeci jen poněkud „*asymetrický*“,⁵⁶ a výukou cizích jazyků chápanou jako složitý a mnohvrstevnatý předmět zkoumání, ke kterému didaktika cizích jazyků

⁴⁹Píšová 2011, 142.

⁵⁰Choděra 2006, 15.

⁵¹Choděra 2006, 20.

⁵²Didaktika cizích jazyků je většinou zařazována pod oborové (resp. předmětové) didaktiky, tj. jedna z dílčích didaktik. Pro zajímavost, např. Choděra zde nerozlišuje mezi didaktikami oborovými a předmětovými vzhledem k mnohdy obtížnému rozlišení či hranici mezi nimi (Choděra 2006, 16), naopak Průcha tyto rozlišuje jakožto dvě skupiny a didaktika cizích jazyků u něj spadá pod oborové didaktiky (Průcha 2000, 111).

⁵³Čermák 1997, 132.

⁵⁴Choděra 2006, 43.

⁵⁵Choděra v této souvislosti popisuje aplikovanou lingvistiku „*ve službách výuky cizích jazyků*“ jako disciplínu „*aspektovou*“, tj. jako „*pouze didaktický ‚prefabrikát‘, např. aplikovaná fonetika, gramatika, lexikologie, jako ‚předsíň‘ didaktiky cizího jazyka*“ (Choděra 2006, 44).

⁵⁶I s ohledem na stále probíhající diskuse o povaze vztahu či míře dominance lingvistiky v rámci aplikované lingvistiky (viz výše) nelze popřít, že zejména v souvislosti s rozvojem strukturalismu v první polovině 20. století došlo k nárůstu vlivu lingvistiky také „*na reflexi procesů výuky cizího jazyka*“ a že tato dominantní role lingvistiky pak v pojetí výuky cizích jazyků pod titulem aplikované lingvistiky víceméně „*dodnes přetrvává*“ (Píšová 2011, 149), zejména v anglosaské odborné literatuře (viz např. název vysoce impaktovaného časopisu *Applied Linguistics* apod.).

přistupuje jakožto samostatná vědecká disciplína čerpající z celé řady pomocných věd, aniž by s nimi musela být nutně sama směřována či jimi jinak upozaděna.

5. ZÁVĚR

Jak bychom tedy měli vnímat koncept aplikované lingvistiky z dnešního hlediska? V naší studii jsme nejprve sledovali vývoj celé disciplíny až do současné komplexní a bohatě rozvětvené podoby, přičemž jsme se soustředili zejména na vzájemný vztah aplikované lingvistiky a lingvistiky obecné a současně jsme upozorňovali na možné zdroje *oné nejistoty* provázející aplikovanou lingvistiku v podstatě od jejího zrodu. Následně jsme se zaměřili právě na tato *zranitelná místa* oboru a pokusili se také nastínit možná řešení či jednoduše cestu, která by mohla v budoucnu aplikované lingvistice pomoci těmto a dalším výzvám čelit. Jedním ze samostatně řešených témat pak byl často diskutovaný vztah aplikované lingvistiky a didaktiky cizích jazyků. Zde jsme se snažili celé téma představit a objasnit některé mnohdy mylně chápáné aspekty vzájemného vztahu těchto disciplín.

Jak se tedy postavit k naší úvodní otázce? Je aplikovaná lingvistika opravdu natolik rozkolísána, že ji máme považovat za již překonaný či snad nefunkční koncept, nebo je naopak navzdory všem nejistotám a pochybám stále pevně ukotvenou vědeckou disciplínou? Aplikovaná lingvistika a její pole působnosti je a možná i v budoucnu bude, vzhledem ke své komplexnosti, provázena otázkou *identity* nebo i *obavou z roztržiténosti*, avšak navzdory tomu její pozice zůstává pevná. Aniž by tedy bylo nutné zavírat oči nad výzvami, kterým musí čelit, je možné konstatovat, že aplikovaná lingvistika je velice potřebnou vědeckou disciplínou, jež umožňuje nacházet ono nevyhnutelné propojení mezi *věděním o jazyce* a jeho *využíváním v reálném světě*, ono propojení mezi teorií a praxí.

POUŽITÉ ZDROJE

LITERATURA

BRUMFIT, Christopher (1997): How applied linguistics is the same as any other science. *International Journal of Applied Linguistics*, roč. 7, č. 1, s. 86–94.

COOK, Guy (2003): *Applied Linguistics*. Oxford: OUP.

COOK, Guy (2015): Birds out of Dinosaurs: The Death and Life of Applied Linguistics. *Applied Linguistics*, roč. 36, č. 4, s. 425–433.

ČERMÁK, František (1997): *Jazyk a jazykověda*. Praha: Pražská imaginace.

DAVIES, Alan (1999): *An Introduction to Applied Linguistics. From Practice to Theory*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

FRIES, Peter H. (2010): Charles C. Fries, linguistics and corpus linguistics. *ICAME Journal*, č. 34, s. 89–120.

HENDRICH, Josef (1988): *Didaktika cizích jazyků*. Praha: SPN.

CHODĚRA, Radomír (2006): *Didaktika cizích jazyků*. Praha: Academia.

KRAMSCH, Claire (2015): Applied Linguistics: A Theory of the Practice. *Applied Linguistics*, roč. 36, č. 4, s. 454–465.

- LEHEČKOVÁ, Helena (1984): Neurolingvistika: předmět, metody a historie. *Slovo a slovesnost*, roč. 45, č. 2, s. 154–157.
- LIGHTBOWN, Patsy, M. a SPADA, Nina (2006): *How Languages are Learned*. Oxford: OUP.
- MCNAMARA, Tim (2015): Applied Linguistics: The Challenge of Theory. *Applied Linguistics*, roč. 36, č. 4, s. 466–477.
- MAURANEN, Anna (2015): Closing Summary. *Applied Linguistics*, roč. 36, č. 4, s. 488–492.
- PÍŠOVÁ, Michaela (2011): Didaktika cizích jazyků: otázky identity. *Pedagogická orientace. Oborové didaktiky: bilance a perspektivy*, roč. 21, č. 2, s. 142–155.
- PRŮCHA, Jan. (2005): *Česko-anglický pedagogický slovník*. Praha: ARSCI.
- RAMPTON, Ben (1997): Retuning in applied linguistics. *International Journal of Applied Linguistics*, roč. 7, č. 1, s. 3–25.
- SEIDELHOFER, Barbara (2003): *Controversies in Applied Linguistics*. Oxford: OUP.
- SHUY, Roger W. (2015): Applied Linguistics Past and Future. *Applied Linguistics*, roč. 36, č. 4, s. 434–443.
- SVOBODOVÁ, Marie (1997): Forezní lingvistika: obsah a možnosti. *Slovo a slovesnost*, roč. 58, č. 2, s. 124–129.
- ŠEBESTA, Karel (2016): *Aplikovaná lingvistika. Příručka pro studenty Bc. studia ČJL*. Praha: Karolinum.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Applied linguistics, <https://academic.oup.com/applij/pages/About>, 14. 3. 2017.

Association Internationale de Linguistique Appliquée, <http://www.aila.info/en/about.html>, 23. 3. 2017.

SUMMARY

The present study examines the current state of applied linguistics, including its potential as well as its challenges and sources of self-doubt. In the introductory paragraph, we raised a sort of fundamental question, whether it is possible to consider applied linguistics, as an academic field of study, to be securely anchored or already too unstable and wobbly.

To be able to answer our initial and rather tough question that could challenge the status of any academic discipline, the study focuses first of all on the very gradual establishment of applied linguistics as a scientific discipline and the consequent broadening of its field of study. Already in the course of this historical overview, possible roots of this sense of doubt and identity crisis accompanying applied linguistics practically from its first years of existence are indicated. In particular, the study tries to depict the relation between applied linguistics and its mother discipline, linguistics.

The following section addresses then the current controversies and challenges of the discipline trying to identify them and suggest possible steps to follow in future. The individual challenges are connected with the complexity of the whole field comprising of a highly varied scale of subjects and approaches – perhaps sometimes too contradictory to be able to share similar methodology or represent a unified concept, which is naturally causing a sort of fragmentation of applied linguistics. Another controversial issue of applied linguistics results from its constant oscillation between theory and practice and consequent tension between these two contexts. What is more, the relation of applied linguistics to the sphere of practice – and especially to education and language learning – seems to threaten its status as an academic discipline.

Last but not least, one section has been dedicated to the relation of applied linguistics to another field concerned with language learning, i.e. to the didactics of foreign language learning. In the first part of this section, we tried to describe the concept of the didactics of foreign language learning and introduce it as a completely independent and highly complex academic discipline in order to be afterwards able to draw a valid comparison of the two individual disciplines. In the following paragraph, we focused on the depiction of some sort of contact surface of these two definitely distinct fields of study and tried to distinguish similar as well as different aspects and especially standpoints of these two contexts. In contrast to the (usually) Anglo-Saxon expert public – where foreign language learning habitually falls under the heading of applied linguistics – we concluded that the broad subject matter of foreign language learning reaches beyond the realm of linguistics, i.e. the didactics of foreign language learning is able to describe, analyse and research this field thoroughly and using the knowledge and methodology inventory of other related disciplines also exhaustively enough.

In the closing summary, we try to answer our initial question stating that despite all the doubts and unresolved issues concerning the field of the discipline, applied linguistics seems to be anchored securely enough to represent a solid and still relevant bridge between theory and practice.